

REMIUS

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SAJUNGOS LEIDINYS

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

Nr. 25 | 1988

1994 m. sausis

Lietuvos Respublikos Seimo
Nacionalinio saugumo komiteto narių

PAREIŠKIMAS Karinio tranzito klausimu

1994m. rugėjo 14d. Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo komitetui teikiamas svarstyti karinių krovinių pervežimų per Lietuvos teritoriją taisyklių projektas.

Lietuvoje diskutuojamas ir svarstomas Rusijos karinio tranzito įteisinimas kaip grėsmė Lietuvos saugumui. Užuot svarbius klausimą tokiu aspektu, teikiamas svarstyti tik karinio tranzito reguliavimo taisyklės.

Iš komiteto nariams pateikto "Užsienio valstybių karinių krovinių pervežimo per Lietuvos Respublikos teritoriją taisyklių" projekto 10 varianto ir debyū su NVS šalimis darbo grupės vadovo p. V. Bulovo viešu pasisakymu ašku, kad faktiškai šios "Taisykles" yra rengiamos su Rusija sutarties sudedamoji dalis. Pavadinime vartojoama daugiausia "užsienio valstybių" bei tekste greta rusų kalbos numatomā anglų kalba tēra paprasta išmone visuomenėl suklaidinti ir pridengti tikruosius "Taisykles" ir rengiamos sutarties tikslus. Jau vien pateiktasis "Taisykles" projektas rodo, kad Rusijai suteikiama teisė nuolatos ir beveik nevaržomai naudotis Lietuvos transporto magistralėmis kariniams pervežimams, pavedant Krašto apsaugos ministerijos valdininkams tik kanceliarines registravimo funkcijas, o pervežimų priežiūrą policijai. Todėl "Taisykles" svarystmas yra neteistinas gudravimas. "Taisykles" projekto derinimas išskirtinai su Rusija - tai aukščiausią Lietuvos valdžios institucijų vasalinės priklausomybės ir paklusnumo demonstravimas.

Lietuvos visuomenė savo neigiamą poziciją į Rusijos karinį tranzitą per Lietuvos teritoriją, kaip lemtingą kaidą, nesuderinamą su valstybės interesais, išreiškė "Atsišaukime dėl Lietuvos saugumo", kurį pasiraše žymiausi Lietuvos ir išeivijos kultūros ir mokslo veikėjai bei tūkstančiai piliečių. Šiame atsišaukime karinio tranzito įteisinimas vertinamas kaip pražūtingas Lietuvai, įtraukiantis ją į posovietinę karinę Rusijos erdvę. Seimo frakcijos taip pat yra oficialiai pasakiusios prieš karinio tranzito įteisinimą.

Dabartinė Lietuvos valdžia - Prezidentas Vyriausybė bei LDPR dejo ir deda didžiules pastangas pateisinti ir įteisinti Rusijos karinį tranzitą per Lietuvos teritoriją, t.y. gina svetimos valstybės interesus. "Taisykles" ir rengiamos su Rusija sutartis būtų baigiamasis šių pastangų akordas.

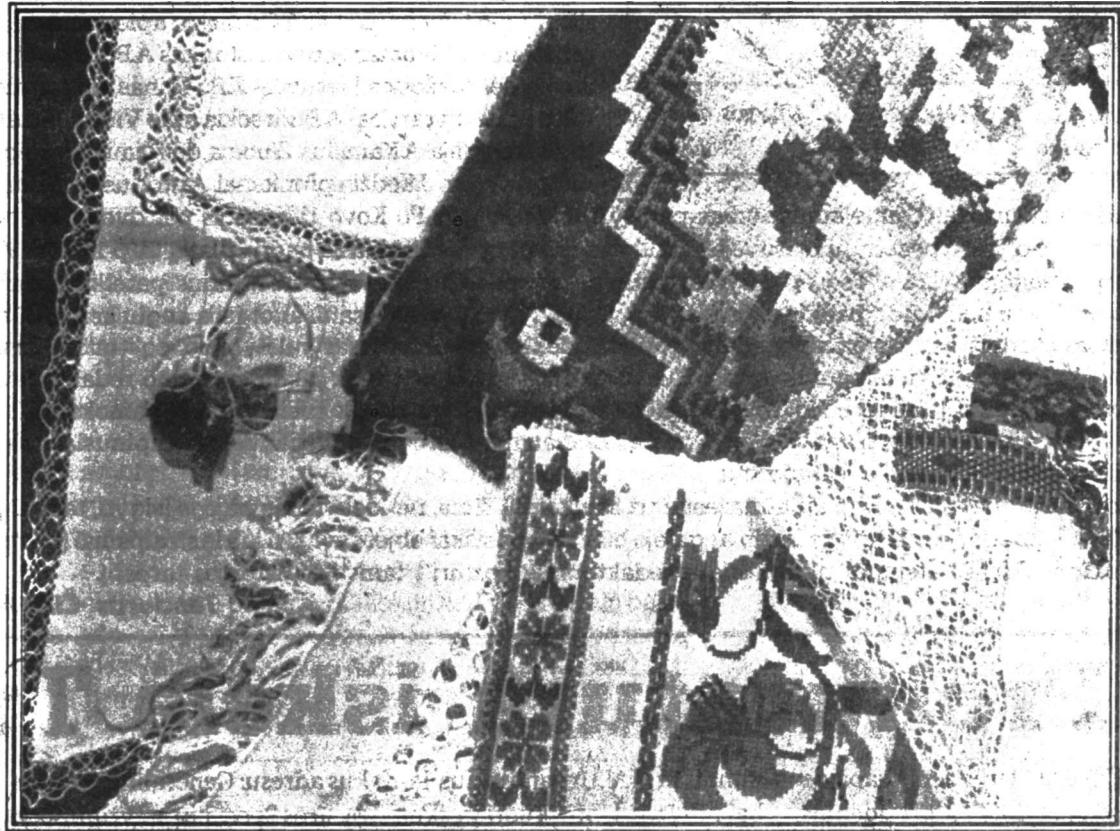
Tačiau šios valstybės institucijos nesiekė atsispėti Rusijos spaudimui ir išvengti užmetamos karinio tranzito klipos.

Mes, Lietuvos Nacionalinio saugumo komiteto nariai, dar kartą pabrėžiame, kad Rusijos karinio tranzito įteisinimas reikštų faktišką Lietuvos inkorporavimą į Rusijos karinę sistemą, prieštarauja gyvybiniam Lietuvos interesams ir yra šių interesų išdavystė.

Primename, kad visi valstybės pareigūnai, kurie prisideda prie šių sumanymų įgyvendinimo, užsitraukia asmeninę atsakomybę.

Todėl mes atsisakome svarstyti šiu "Taisykles" projektą ir prašome mūsų pateiktą tuo klausimu pareiškimą įrašyti į posėdžio protokolą.

Komiteto nariai: A. Stasiškis, I. Uzdavinys,
A. Pałackas, B. Gaļauskas, S. Pečeliūnas
Vilnius, 1994m. rugėjo 14d.

Istorinė atmintis rankdarbiu raštuose

XXa. pabaigos civilizacija turi būti matuojama dvainiais turtais, į kuriuos įeina ir savęs suvokimas laiko tėkmėje, žinojimas, kas buvo mūsų tėvai, seneliai, kokie buvo jų idealai, gyvenimas. Istorinė atmintis - tarsi raktais į žmogiškumo buveinę. Koks natūralus, o kartu ypatingas yra žmogaus noras prisiliesti prie praeities, jos reliktui, aiškiai pamačiai būdama Šiaurės forume.

Rugpjūčio 1-6 dienomis Turku mieste (Suomija) vyko Šiaurės šalių ir Baltijos kraštų moterų suvažiavimas - Šiaurės forumas. Tarp gausybės renginių kuklus įrašas "Moterų rankdarbiai, atlithi Sibire 1941-1958m."

Moterų lygos iniciatyva moterų rankdarbių parodėlę pateikė Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Druskininkų skyrius. Tai parodos "Tremties darbai ir gados", vykusios 1994m. sausio mėn. 28d. 1-oje vidurinėje mokykloje, dalis.

Važiuojant į Suomiją kilo abejonių, ar mane supras, ar reikalingas žmonėms šis sovietmečio košmaro prisiminimas. Ir štai visai netiketai kalėjimuose, Sibiro tremtyje, gulaguose 'sukurti moterų rankdarbiai, ilgus dešimtmiečius saugoti, tarsi naujai atgimė, sušvito baltutėlėje auditorijoje ir buvo įvertinti gausybės lankytuojų. Sudėtingi darbeliai atlithi paprasta adata ar vašeliu, kurių raštuose tarsi sustingo beprotiška laikotarpio kasdienybė, lėtai tekančios valandos, mirties artumas, meilė tolimali Lietuvai, traukė aki, žadino emocijas. Tarp eksponatų - E.Mikučionienės nosinaitė su komputuje išspeltakiuotu užrašu: "Aldute, nepamiršk sesutės kalinės. Kybartai IX", A.Stukienės, P.Gutauskienės staltiesės. Puikūs J.Juškevičienės rankdarbiai. Ji, būdama Lukiškių kalėjime, peltakiavo staltiesėles iš šukų danties daryta adata. A.Petrusevičienė, neturėdamas medžiagos, peltakiavo paprastą marlę. Jos darytos servetėlės - sunkiuju Vorkutos dienų prisiminimas. A.Naujeliénė ir jos motina skarele,

pirštines mezgė iš senų išardytų vaikiškų antklodžių. Puikūs O.Kudarauskienės, O.Vyšniauskienės, A.Baranlykienės ir kitų moterų rankdarbiai. Daryti jie iš paprastų medžiagų - dažnai tai siuntinių ar maisto maišelių atražos, siūlai, ardyti iš marškinų, antklodžių. Darbeliai parvežti iš Krasnojarsko, Baikalo, Permės, Tomsko ir kitų vietovių.

Iš laiko perspektyvos matai, kokie reikšmingi buvo trišpalvės vėliavos ar kitos tautinės simbolikos motyvai.

Šiaurės forumo renginių fone paroda išskyrė savo emociniu poveikiu, unikalumu. Tai pabrėže daugelis lankytuojų iš Suomijos, Švedijos, Norvegijos, Islandijos, Danijos, Estijos, Latvijos ir Lietuvos. Apsilankę Vilniaus tautinių dainų ansamblis "Gandras" sugiedojo giesmių. Džiugu, kad šiukliai moterų rankdarbių kraitelė spalvingame forume ne vienam sužadino istorinę atmintį, pagarbą Sibiro tremtinių kančioms.

Taip buvo Suomijoje - šalyje, kuri žino nepriklausomybės kainą. Tačiau iš visų, kad ir maloniausiu, kelionių tenka sugrįžti namo ir nenoromis pradedi lyginti. Jauni, išsilavinę piliečiai dažnai nieko nežino apie Lietuvos pasipriešinimą rusų okupacijai, tremtį, žūtbūtinę partizanų kovą. Jų istorinė atmintis - tarsi karšcio išdeginta plynė. Tokių mankurtų šiandien sutinkame visur. Jų daug, todėl ir demokratijos vežimas sunkiai rieda į priekį. Skaudu, kad tarp mūsų Nepriklausomybės želmenų mindžiotojų atsiduria netgi buvusieji tremtiniai ar jų vaikai, kurie nebeatsirenka, kur kairė, o kur dešinė.

Tačiau yra viltis sulaukti geresnių dienų. Daugelyje šeimų su pagarba saugo jamos praeities reliktus, bylojančios apie tremties metus, nes jose dalis mūsų dvainės kultūros, tos istorinės atminties, kuri dar tebelaukia tikrojo įvertinimo ir pagarbos.

Aldona ČESNULEVICIENĖ

1994m. spalis

REMIIUS

Nr. 25 (130)

2

Lietuvos golgotos enciklopedija

Edmundo KATINO
nuotraukaKnygos autorius
J.Kedys

Rugsėjo 20d. Vilniuje Krašto apsaugos akademijoje įvyko Australijoje gyvenančio žinomo išleivijos žurnalisto Jono Kedžio knygos "Terorizuojama trai naikinama Lietuva 1938-1991" pristatymas.

Mons.A. Svarinskasis apibūdino šią knygą kaip Lietuvos golgotos enciklopediją. Medžiagą šiai knygai autorius rinko visą gyvenimą.

Knygos straipsnių tematika labai įvairi. Prasideda Lenkijos ultimatumo 1938 metais Lietuvali aprašymu ir baigiasi Atgimimo laikotarpiu. Knyga redagavo pats J.Kedys, o atskirų straipsnių autorių keletas. Pavyzdžiui, apie trėmimus rašo E.Grunskis, apie antinacine rezistenciją - žinomas lietuvių istorikas A.Bubnys, apie kovas dėl Mažosios Lietuvos K.Budginas, apie Amerikos lietuvių tarybą - A.Budreckis, apie Vietinės rinktinės tragediją - A.Kamilius. Žinoma, daugiausia straipsnių priklauso J.Kedžio plunksnai. Autorius paaškinino susirinkusiemis, kaip gime sumanymas parašyti tokią knygą. Po Kovo 11-osios jis per dvejus metus nepastebėjo "jokią pastangą Lietuvoje užpildyti tuščią, bet tragiškiausią istorijos lapą tarp 1938 ir 1991 metų" viename veikale. To darbo ryžosi imtis pats ir sumanymą įvykdė. Autorius pateikia sąrašą žmonių, kokių nors būdu padėjusių išleisti šią knygą. Pridėta gana išsamiai anotacija anglų kalba. Būtum netikslu manyti, kad šis enciklopediniu pobūdžiu leidinys apima visas valstybinio, politinio, ekonominio, kultūrinio ir kt. gyvenimo sritis. Tačiau pati idėja pateikti, kiek įmanoma, vieno redaktoriaus jégoms, nuoseklį tragiškiausio Tėvynės laikotarpio vaizdą yra ne tik sveikintina ir pamokanti. Tai lyg ir išleivijos Lietuvių žurnalisto priešaištas oficialiai Lietuvos valdžiai, nepastrūpinusiai tokio enciklopediniu leidiniu organizavimui.

Knyga kainuoja 10L. Jos kaina mažesnė už savikainą. Žinia, ne kiekvienas pajęgs įsigyti, tačiau ją turėti rekomenduotina. Knyga kažin ar galėjo būti visapusiškai objektyvi. Kai kurie straipsniai (pavyzdžiui, apie Sejūdį) atspindi tik autorius-redaktoriaus požiūrį į tam tikrą istorijos tarpsnį.

Teodoras ČIAPAS

Valdžia panaši į gatvės apgavikus

Juozas Domeika, gyvenantis Notingemo (Nottingham) mieste Anglijos, rugpjūčio 10d. parašė Prezidentui ir Seimui laišką, reikalaudamās perleisti jo mirusiu tėvų žemę Zanavykų krašto muziejui. Šakių raj. Lukšių valsč. Kuprių kaimė jo tėvai turejo 5,6ha žemės ūkelių. Nedaug, tačiau iš žemės įventė nuosavybę. Póną J.Domeiką papiktino tai, kad jis keturis kartus kreipėsi į Žemės ūkio ministeriją tuo reikalui ir gavo tik neigiamą atsakymą. Neapsikentės paraše ir Prezidentui. Atraše Prezidento ir Seimo priėmamojo vedėjas R.Valantukevičius (1994.08.04, Nr.06-4270), pasiūlindamas: žemė neatiduodama, nes p.J.Domeika 1944m. liepos mėnesį emigravęs iš Lietuvos.

"R.Valantukevičius pasielgė negražiai kaip gatvės apgavikas, primesdamas man, kad aš emigravau... Jei nenorite gražinti to, kas yra mano, tai sakykite tlesiai. Iš kur Jūs gavote teisę mane apiplėsti, atimti mano mirusiu tėvų žemę bei mano pilietybę, kurią įgauau 1917m. kovo 28d. gimdamas Lietuvoje. Pagal tarpautinius žmogaus tesių įstatymus, aš nepraradau nei pilietybės, nei nuosavybės tesių į mano tėvų žemę... 1944m. liepą, niekuo neprasikaltęs savo Tautai, pasitraukiau iš Lietuvos, nes begau nuo mirties. Tūkstančiai bėgo, slėpėsi kur kas galėjo."

Nors ir pasipiltinės valdžios daromomis netaisybėmis, ponas J.Domeika praneša užrašęs Zanavykų krašto muziejui, iškurusiam Šakių raj. Girėnų kaimę, dar ir "savo" pomirtinį palikimą Anglijos, kuris sieks maždaug 240 tūkstančių litų. Tai graži suma. Kokį didelį pinigų parnešu į Lietuvą, o kaip Jūs elgiatés su manimi?"

O ar nepanašiai buvo pasiegta su Mykolu Žilinsku, dovanojusiu Tėynei, numylėtajam Kaunui neįkainojamos vertės meno kūriniu galeriją? Valdžios biurokratų galia nepalyginamai stipresnė, ne taurių patriotų melė atgimusių, bet sunkiai besikeliančių Tėynei.

Paulius DEMIKIS

Prokuratūra iškélé Tuskulėnų bylą

Užvérus Tuskulėnų kapavietės vartus, LPKTS prezidentas, Seimo narys B.Gajauskas pasiūlo užsukti į Generalinės prokuratūros Specialiųjų tyrimų skyrių. Praverame vyriausiojo prokuroro V.Vaicekausko kabineto duris. Šeimininkas pasitinka dalykiškas, santūrus ir paslaugus. Paklausiamojo apie prokuratūros vaidmenį Tuskulėnų byloje.

- Prof. V.Urbanavičius subūrė specialistų archeologų, eksperimentų grupę su jems talkinančiais studentais. Jų darbas skiriiasi nuo mūsų. Jie rūpi, kaip tą vietą aptverti, atkasti palaikus, juos išsaugoti ir pan. O mums reikia raustis archyvuose ir ieškoti, kas tuo metu vyko, kas "organuose" dirbo ir galėjo visa tai padaryti ar padarė. Tokią medžiagą pradėjome rinkti. VSD žmonės irgi rinko medžiagą, kol nebuvome iškélé bylos, bet jie šioje srityje turi mažiau patirties nei mes. Tiesą pasakius, mes nelabai skubėjome kelti šią bylą, nes tada iniciatyva pereina mums. Be to, ima spausti ter-

minai. Prof. V.Urbanavičius labai norėtų identifikuoti vyskupo V.Borisevičiaus palaikus. Bet oficialiai dar negalima to tvirtinti. Reikia dar daug dirbtai.

Skyriaus šefas supažindina mus su keliais skyriaus darbuotojais. Tuskulėnų bylą nagrinėja prokuroras Romas Žoromskis. Jam talkina Juozas Vitkus ir Sergejus Stulginskis. Rugpjūčio pradžioje grupė dar tebeatininkėjo teisininkų terminu vadina etapą - įvykio vietas apžiūrą ir asmenybų nustatymą. Žinoma, tardymo veiksmai yra susiję. Tuo bus pradėti tikrinti KGB archyvai. Prokurorų grupė laukią žiniu apie Tuskulėnuose užkastus ar spėjamus ten patekusius, gal ir be žinios dingusius žmones, o ypač pranešimą apie tą asmenų ypatingąsias žymes, pavyzdžiui, kaulų sužalojimus, raišumą, amputuotas galūnės ir pan. Galinčių suteikti žinių prašome skambinti grupės vadovui R.Žoromskiui tel. 224613 arba prokurorui J.Vitkui- 622482. Galima siūsti laiš-

kus adresu: Generalinės prokuratūros Specialiųjų tyrimų skyriui, A.Smetonos 4, Vilnius.

Beveik po mėnesio, rugpjūčio 28d. vėl aplankėme p.v. Vaicekauską. Paklausėme, kaip juda į priekį bylos tyrimas, kada jis bus parengta atiduoti į teismą. Jau pradėjome kasinėti šalia buvusio pastato pamatų, arčiau prie vartų. Kasinėjimų vadovas mano, kad netgi atradus ten žmonių palaikų, darbus teks sustabdyti. Jau ne sezono metas. Kapavietės bus užkonservuotos. Tačiau jau dabar turime iškastų keletą šimtų palaikų, pateiktų medicinos ekspertizei. Teismo medikams darbo per akis. Kad tik iki pavasario suspėtu. O mūsų žmonės tuo metu darbuosis archyvuose. Dar anksti apie teismą galvoti. Pirmiausia reikia ištirti visą teritoriją.

- Gal jau identifikuoti vyskupo V.Borisevičiaus palaikai?

B.Gajauskas: - B.Gajauskas: - Neseniai rodytas filmas baižesi tokiais žodžiais - vyskupo V.Borisevičiaus palaikų tyrimas baigtas. Paskui diktorei dar šneka, kad juridiskai ne viskas baigta ir įvertinta, prašo atsiliepti asmenis, ką nors apie tai žinančius. Šie palaikai gali būti ir vokiečių generolo A.Justo, kadangi kaukolėje néra šautinių skylių, o kai kurie dokumentai tvirtina, jog vyskupas buvo nušautas, o generolas Justas pakartas.

- Ar nereikėtų pasidomėti, kas tuo metu tarnavo kalėjimo prižiūrėtojais? KGB surašytose anketose buvo pažymima, kas kokias pareigas įjo. Gyvuosius reikėtų apklausti. Ar tai daro-

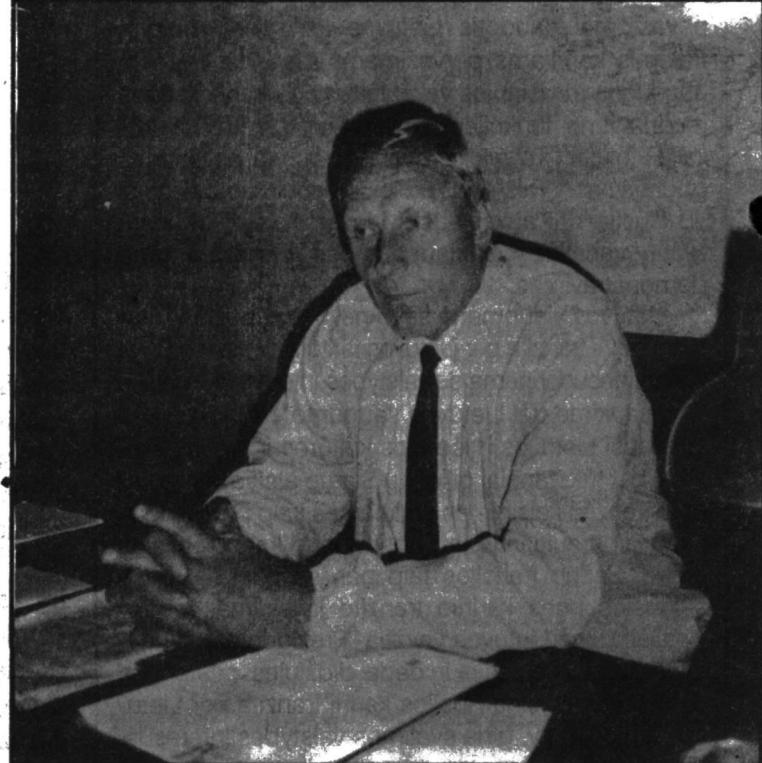
ma? - pasidomėjo B.Gajauskas.

- Nuo to ir pradedame Rastos

metų, o mes desovietizacijos net nepradėjome. Niurnbergo pro-

mirties nuosprendžio įvykdymo

proses, nuteisęs 24 didžiausius

Generalinės prokuratūros Specialiųjų tyrimų skyriaus vyriausasis prokuroras V.Vaicekauskas

Autorius: nuotraukos
kortelės. Jose nurodyta, kada nuosprendis įvykdymas. Kortelę pasirašydavo trise: vykdytojas, kalėjimo viršininkas ir dar vienas pareigūnas. Pagal kortelės žinome, kas žmones šaudė.

- Pasibaigus karui, kalėjimo viršininku buvo papulkininkis Petrauskas, pareigas įėjė iki 1977m. Po jo atėjo kapitonas. Tada aš ten kalėjau. Naujas viršininkas dirbo tą darbą iki sovietmečio pabaigos, - pridurė LPKTS prezidentas.

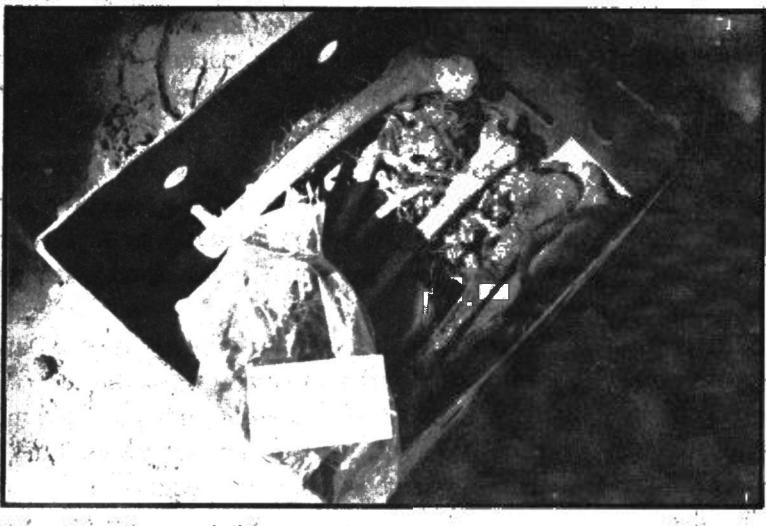
* * *

Mane persekioja įkyri ir skaudžiai varginanti mintis. Vokiečiai denacifikaciją baigė per porą

karinius nusikaltėlius, genocido sumanytojus ir vykdytojus, prasidėjo pasibaigus karui ir truko maždaug dešimt su puse mėnesių. Lietuvoje šis procesas prasidėja, bet iki šiol neiškelta né viena byla. Nors bolševizmo nusikaltimai sunkesni ir baisesni už nacių, bet nusikaltėliai laisvi, daugelis ir šiandien naudojasi privilegijomis valstybės, kuria jie niokojo ir griovė, o gynėjus be gaileščio brutaliai žudė.

Apie genocido vykdytojų kai kurias teisminio persekiojimo aplinkybes kitame numeryje.

Edmundas SIMANAITIS

Palaikai paruošti gabenti į teismo medicinos ekspertize

Tarpvalstybinės sutartys

Kiekvienam uždavinui spręsti yra raktas. Antai Ribentropo-Molotovo pakto priėminimas ir įvertinimas buvo raktas į Lietuvos neprieklausomybę, atrakinės duris į laisvę bėjegos naudojimo. Tuo raktu teisinio dokumento forma susigrąžinome istorinių teisingumą.

Šiuo metu Lietuvos valdžia pasirašo daugybę sutarčių su kitomis valstybėmis. Ypač svarbios bus sutartys su Rusija dėl tranzito į Kaliningradą ir su Lenkija.

Visi tarpvalstybiniai santykiai turi būti suderinti su istorijos raidoje priimtais susitarimais bei teisingai įvertintus istorinius įvykius.

Svarstant tranzito į Kaliningrado sritį klausimą pirmiausia būtina įvardyti, kad tai bus karinis Rusijos tranzitas į okupuotą Karaliaučiaus (Kalininkrado) kraštą, ir tokia sutartis įfeisių okupacijos padarinį. O šiuo metu vyksta atvirkštinis teisingumas, procesas- taisos Antrojo pasaulinio karo pasekmės. Todėl visu pirma priva- liu- išspręsti Karaliaučiaus (Kalininkrado) krašto prieklausomybės klausimą.

Raktas šiam uždavinui- pačių rusų parengta 1945m. Potsdamo konferencijai medžiaga ir ten priimti sprendimai bei 1920m. dokumentai. Visa tai liudija, kad šis kraštas nuo amžių prieklausė lietuvių gentims, buvo vokiečių okupuotas ir 1945m. Potsdame perduotas laikinai administruoti Rusijai.

Subyrėjus Sovietų Sajungai ir Baltijos valstybėms atgavus neprieklausomybę, būtina baigti okupanto laikiną adminis-

travimą Karaliaučiaus (Kalininkrado) srityje ir pašalinti problemą iš esmės:

- iš Karaliaučiaus (Kalininkrado) krašto išvesti okupacinių kariuomenę;
- šį kraštą grąžinti Lietuvai;
- grąžinti okupantų iškeldintus gyventojus, kviečti grįžti emigravusius.

Karaliaučiaus (Kalininkrado) problemą iš esmės pašalinti- reiškia demilitarizuoti kraštą, Rusijai baigti laikinai administracinį valdymą ir grąžinti jį Lietuvai. O dabar tranzito sutartis gilia problema, įtvirtindama okupacinių kariuomenę Karaliaučiaus (Kalininkrado) krašte ir prateisdamas administracinį jo valdymą.

Rusijos okupacinių kariuomenės išvedimas iš Karaliaučiaus turi didelę tarpautinę reikšmę, nes tai pašalintų vieną didžiausią karinių bazų iš Vidurio Europos. Padidintų Europos saugumą. Rusijos laikinojo administruavimo pabaiga reikštų Antrojo pasaulinio ir šaltojo karo pabaigą ir reikšmingą jo pasekmų likvidavimo poslinkį. Karaliaučiaus (Kalininkrado) krašto grąžinimas Lietuvai, kaip Rytų ir Vakarų Vokietijų susijungimas, pašalintų kelių šimtmečius trukusią istorinę neteisybę. Kraštas okupuotas ir gyventojai beveik visi išnaukinti. Be to, okupantai, pasisavinę prūsų tautos vardą, juo dangstė savo juodus darbus. Taip prieš visą pasaulį prūsams padaryta dar ir moralinė-istorinė žala.

Karaliaučiaus (Kalininkrado) klausimą priva- liu- išspręsti šiandien ir iš esmės. O juridiskai įtvirtinus karinį tranzitą, šio krašto

problema tik pagilės ir apsunkins šių reikalų sprendimą ateityje.

Sutarties su Lenkija esminis taškas- 1920-1939m. Rytų Lietuvos okupacija ir aneksija. Kaip Rusija pripažino Ribentropo-Molotovo paką, taip Lenkija privalo įvertinti Želigovskio aktą, konstatuoti Lietuvai padarytą žalą ir sutikti ją, atlyginti. Tik štai atlikus įmanoma teisingai, nepažeidžiant demokratijos principų, suformuoti Lietuvos-Lenkijos sutarties turinį.

O šiuo metu LR Seimui ratifikuoti patenktoji Lietuvos-Lenkijos sutartis sudaryta be Želigovskio akto įvertinimo. Ji įtvirtina Lenkijos interesus, įteisina buvusios okupacijos pasekmes. Vadinamajį Suvalkų trikampį palieka Lenkijos sudėtyje, paleika nepašalintus okupacijos padarinius iš Vilniaus krašte, kurie pasireiškia neteisėtu autonomijos reikalavimu.

Svarstant Lietuvos-Lenkijos sutartį LR Seime buvo išsakytos visas principinės nuostatos. Kituose posėdžiuose bus pradėtas Lietuvos-Lenkijos sutarties ratifikavimas. Č. Juršėnas atsisakė leisti balsuoti vardiniu balsavimui dėl diskusijų nutraukimo, nelvertinus Želigovskio akto. Taip buvo išvengta galimo visuomenės poveikio sutarties ratifikavimui. Jelgū dėl sutarties ratifikavimo bus balsuojama vardiniu balsavimui, Lietuva sužinos pavardes tų Seimo narių, kurie savo balsu įtvirtino šio amžiaus Lenkijos padarytą neteisybę Lietuvai. Gaila tik, kad sužinos po laiko. Sutartis bus patvirtinta.

Rūta GAJauskaitė

Savo idėjos draug
jie neteis

Politiniai kaliniai ir tremtiniai, daugiausia pensinio amžiaus žmonės, gauna vienos pensijas kaip ir kiti pensininkai, neskaitant stribų- milicijos darbuotojų, dirbusių milicijoje iki 1991 metų. Jiems mūsų LDDP vyriausybė pensijas padidino 50%. Net Rusijoje, Ukrainoje politiniams kaliniamis ir tremtiniamis sudarytos kur kas geresnės sąlygos: jie moka tik 50% už komunalines paslaugas, nemoka už miesto transportą, 50% už važiavimą geležinkelio.

Šių metų pradžioje Šleževičius iškilmingai pareiškė, kad metų pabaigoje nebus mažesnių senatvės pensijų kaip 170 litų per mėnesį. Metai artėja į pabaigą, o pensijų padidinimo nepajutome, nors šiaip Šleževičiaus vyriausybė pinigais švaistosi: vien už prezidento automašinos numerį moka 9,6 tūkstančio litų, perka jam modernų lėktuvą už kelionės millijonų litų (juk negali mūsų prezidentas atsilikti nuo Amerikos prezidento...), o ir referendumą galima buvo surengti kartu su savivaldybių rinkimais, bet LDDP-istams negalia žmonių pinigų- apdės juos mokesčiais ir susirinks sau kiek reikia...

Valstybė, kurioje pensininkai badu marinami, ilgal neegzistuoja... Neduok Dieve, kad ir mūsų valstybę Šleževičius prie to priverstų...

Nors, deja, Šleževičiaus vadovaujama vyriausybė veda šalį prie ekonominio bankroto: kriminogeninė padėtis baisingi; né vienam genocido vykdytojui Lietuvoje neiškelta baudžiamoji byla... Kodėl? Savo idėjos draugams bylos nekeliamos?

Kišiai, korupcija- kasdieninis reiškinys teisėtarkos struktūrose ir kitur. Lauk yti reikėtų ne mažiau kaip pusę teisėjų, prokurorų, policijos pareigūnų... Daug jų bendradarbiauja su mafija.

Šleževičiai, jei nesugebate vadovauti vyriausybei- atsistatydinkite- užleiskite vietą gabesniams žmogui!

Apie LDDP-istų savigarbą neverta né užsiminti: juk jie išrinko Seimo saugumo komiteto pirmyninku stribą, o štai uolus KGB talkininkas, išvytas iš Parlamento, Berlozovas tampa prezidento patarėju... Dabar dėsiamas teismas Burokėvičiui. Juk jis tiek daug žino apie Brazauską- gall išlepėti ką netinkamo dėl teismą. O gal nutrauktis prieš jį byla?

Priešlaikinių Seimo rinkimai būtini: LDDP-istai nesugeba valdyti šalies. Jie įpratę valdyti tik pagal komandas, gaujanas iš Maskvos...

Vincas ŪSAS

Artėja Žuvinto kautynių 50-metis

Pone Vincas Kubertavičiau, jūs vadovavote partizanų būriui Žuvinto kautynėse. Kada pradėjote partizano kelią?

Dar nebuvu susikurusi "Tauro" apygarda, o partizanai prie Žuvinto jau veikė. 1945m. kovo 18d. susitikau su leitenantu Kuznicku-Briedžiu. Susitarėme imtis tvarkyti vadovavimą Žuvinto ir Palijų partizanams. Balandžio mėnesį susitikau su Kardu-"Geležinio vilko" rinktinės vadu. Tada nežinome, ką jis buvo Juozas Stravinskas. Grįžęs prie Žuvinto ežero, ėmiau organizuoti kelius partizanų būrius. Pradžioje pasivadinau Vincu Simaičiu, o vėliau pasirinkau Vidugirio slapyvardį. A.Garmutės knygoje "Motinė, auginai..." skyriuje "Jis liko gyvas" aprašomas Žuvinto mūšis, tik mano slapyvardis ten pakeistas į Vidupali.

Kiek laiko truko Žuvinto kautynės?

Kautynės prasidėjo 1945m. rugpjūčio 4d., šeštadienį, ir tešėsi iki rugpjūčio 12d. Pirmiausia kariuomenė apsupo ežerą. Sekmadienį vakarą Žuvinto ežero Kiaulėčios krašte buvo užpultas ir išsklidytas Ažuolo-Juozo Menčinsko būrys. Pirmadienį iš lektuvų išžvalgė salas. Išsilapino į vieną tuščią. Palapines sudegino. Pro mūsų salą praplaukė per 3-5 metrus. Neišsidavėme, praleidome. Kitą dieną stiprus vėjas bėdų pridare. Neapskaičiavome- vėjas plaukiojančią salą prie kranto atvarę. Gal dviečimt metrų tarpas. Trisdešimčiai vyrai būtų labai sunkū išsilaikeyti. Rytą mus pažadino šuns lojimas. Savo pavaduotoją Strausą-Juozą Kasparavičių iš Daukšių kaimo pasiunčiai išžvalgyti krantą. Atsistoje valtyje, jis pamatė ant kranto žaliak-

purų enkavedistą. Mes iš salos šovėme tiesiai į jį, o iš valčių mesta granata ją sudaužė. Vyrai atsidūrė vandenye iki kaklo, bet nesužeisti. Matyt, granata sprogo po valtimi. Kadangi buvau tarnavęs rusų kariuomenėje, garsiai sukomanavau: "Rota, sprava i sleva, vperiod!" (kuopa, iš dešinės ir kairės, pirmyn-rus). O mes ēmėm trauktis. Pasitraukėme į žaliajā salą. Visa tai aprašyta A.Garmutės knygoje. Visi susidūrimai, susiaudymai...

Kaip reikėtų pamėti šių kautynių 50-metį?

Iš mano būrio dar yra likę gyvūpenkoliaka partizanų. Kiti jau žuvę arba mirę. Manau, kad atsirastų kovotojų ir iš kitų grupių. Reikėtų Žuvinto draustinio kampelyje prie Aleknonių kaimo arba Riečiuose pastatyti paminklėlį ar kokį atminimo kryžių. O saloje norėčiau, kad būtų iškeltas didelis kryžius, matomas nuo kranto. Virš jo sukiotusi skardinė trispalvė vėliava. Tuo turėtų rūpintis marijampoliškiai- ir alytiškiai. Ir aš prisidėčiau, nors dabar gyvenu Klaipėdoje. Žinoma, be aukų neišsiversime. Pirmasis aukočiau aš pats. Tada aš buvau Šarūno būrio vadasis. Būrys buvo pávadinatas partizano Šarūno-Juozo Kaminsko iš Baušių kaimo vardu. Jis žuvo 1945m. gegužės 31d. Tada aš turėjau jaunesniojo puskarininkio laipsnį. Turėjome ryšį su Alytaus Kęstučio rinkine.

O su Kazliu Grėbliku-Sakalu, vėliau tapustu Vytauto rinktinės vadu, ar neteko susitikti?

Per ryšininką gavau nurodymą atvykti pas "Geležinio vilko" rinktinės vadą Žiedą, anksčiau turėjusį Kardo slapyvardį. Kai susitikome, jis man pasakė, kad ryšį su juo turėsiu palaikyti per Sa-

kalą. Buvo spalis. Ryšiai buvo sudaryti Marijampolėje. Su Popiera, tik neatimenu, su kuriuo. Nuvažiavome į kaimą pas Popierus ir gretimamę kaimę susitikome su Sakalu. Žinodamas, kad jis yra Lietuvos kariuomenės viršila, pasiūliau jam perimti iš manęs kuopos vado pareigas, bet jis atsisakė. Buvome gavę įsakymą organizuoti Šarūno kuopą iš triju būrių: Daukšių, antrą- Žuvinto, Krošnos ir trečią- Padovinio. Netičkampio. Be šio karto, dar syki teko susitikti su Sakalu. Po dviejų savaičių mane areštavo.

Ačiū už pokalbi!

Kalbėjosi Edmundas SIMANAITIS

Vėl vienpartinė demagogija

Net paskutiniaisiais sovietinės valdžios metais, kai komunistai sudrebėjo, kvėpavome lengvai ir laisvai. Tada turėjome "Atgimimo bangą", buvo TV laidos, skirtos tragiškai Lietuvos istorijai prisiminti, paklausyti apie žiauriausios okupacijos metus gyvų liudytojų prisiminimui. Dabar viską užgožia abejotinos vertės TV laidos. Giromas ir mulkinamas. Už ką brangiai mokame mes, mokesčių mokėtoja? Lietuvos TV ligišiol vykdė vienos partijos politiką, užkaišojo visas landas įvairiapusės kėsnės informacijai teikti, kitokioms nuomonėms išgirsti.

Štai kad ir dėl V.Skuodžio paskyrimo Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro vadovu. Protestuoja šimtatūkstantinė tremtiniai ir politinių kalinių minia, tačiau jos TV nenori viešai parodyti. O tai dar kartą irodo, kad valdantieji bando nutylėti kruviną Lietuvos istoriją, tikisi paslepti žudynių, trėmimų organizatorių ir vykdytojų pavardes. Ir pats V.Skuodis turėtų girdėti jam reiškiamus pagrūstus

priekaištus, ir atsistatydinti. Tai ne įžemimas, o daugumos nukentėjusių pareiškimo laisvė ir teisė parinkti toms pareigoms tinkamą kandidatūrą. Doras žmonus tai turėtų jau seniai suprasti.

Pakanka bet kurios valstybinės šventės dieną pasisukloti Lietuvos kaimų gyvenvietėse- ir paramatyse, kaip kai kurie LDDP vyrai negerbia nei Lietuvos Neprieklausomybės, nei istorijos. "Darbo liaudies" atstovai prie savo gyvenamuų namų nekelia tautinių vėliavų, nors anais laikais, gerbdami sovietų valdžią, net po dvi-raudoną ir margą- plazdindavo. Nematomė jų ir mūsų šventiniuose minėjimuose, sueigose. Jeigu aukščiausieji valdžios vyrai (iš DDP) per TV ir kitas informacijos priemones skelbiasi kovo-jantys už neprieklausomybės įtvirtinimą Lietuvos, tai mes čia, apačioje, matome visiškai priešingus reiškinius, t.y. vienpartinę demagogiją.

Stasys RUKAS

Stulgiai, Kelmės raj.

1994m. spalis

Kodėl persekiojo kunigus

Per visą okupaciją tik dėl Bažnyčios ir kūnigų pasišventimo Lietuva nenutautėjo ir išsauko viltį sulaukti laisvės. Kūnigai labai atkakliai, subtiliai nuo svetimybių saugojo gimtąjų kalbą, šventes ir papročius. Bažnyčioje žmogus visada gaudavo dvasinį pastiprinimą, patarimą, kaip teisingiai gyventi, kur nukreipti savo jėgas. Neretai kūnigas vienintelis padėdavo dvasiskai nusiraminti ir atgauti puosausvyrą, ikvėpdavo tėvynės ir artimo meilę. Bažnyčia niekada nenusigréžė nuo teisiųjų, ieškančių tiesos ir gėrio. Manau, kad būtent todėl okupantui rūpėjo Bažnyčią sunaikinti.

Kūnigus pradėjo persekioti ir žudyti jau 1940m. birželio mėnesį, ir visa tai tešesi iki 1991-ųjų. Kiek jų žiauriausiai nužudytas, numarinta kalėjimuose ir lageriuose. O ne vienas žuvo ir partizano mirtimi.

Sovietiniams saugumui kūnigai buvo didžiausi priešai, nors jie taikiai neše savo parapijiečiams Dievo žodį, sakydamis pamokslus,

sakydami tik tiesą. O kaip komunistai jų bijojo, kaip stengési varžti žodžio laisvę! Vienus persekiojo ir siuntė į lagerius, kitus, balsius, verbavo ir pavertė paklusniais savo vergais, trečius - net žudė. Prie kiekvieno buvo pristatyta seklių, agentų. Verbavo vargonininkus, choristus ir net šeimininkes. Kūnigų persekiojimo voratinklis Lietuvoje buvo ypač tvirtas. KGB archyve yra žinių, kaip KGB III skyriaus darbuotojas mokė rajojo laikraščio žurnalistą apjuodinti Dubingių ir Bijutiškio kūnigus J.Žvinį ir P.Danylą. "Laužkite iš pirsto. Išskokite tokiu, kurie paliudyti jų nuodėmes. Pavažinkite mėgstančius išgerti ir gausite medžiagos". Kitas būdas - verbavimas. Bet daugelis kūnigų liko ištikini savo priesakai, nors gyvenimas jiems būdavo ypač sunkus, kupinas grasinimų ir "netikėtumų". Atkakliesiems fabrikuodavo baudžiamasias bylas ir grūdo į lagerius.

Kun. Zdebskio sekimo bylos- 8 tomų. Pradėta 1983.01.06. Baigta 1986m. (nužudytas tyčia sureng-

toje autoavarijoje). Stebėjimo byla pavadinta "Doras". Nuo 1971m. Zdebskis buvo įtrauktas į sekimo bylą su A.Svarinsku, S.Tamkevičiumi, K.Kaina, J.Kaunecku, V.Velevičiumi, L.Kalinauskui, V.Stankevičiumi, V.Stakėnu.

Kun. Zdebskui buvo duota pravardė Nagliec ([žūlusiškis] A.Svarinskui-Neispravimyj (Nepataisomasis), A.Keinai-Idol (Stabas). Juos sekė ir kurpė pramanytus kaltinimus. Informatorius kuravo KGB III sk. viršininkas pplk. J.Radzevičius ir šios tarnybos viršininkas plk. E.Baltinas, o šių darbą tvirtino KGB pirmininko pav. Vaigauskas.

Sufabrikuotos bylos- 2040 psl. Talkino net 436 agentai. Kun. Zdebskį nužudė autoavaroje, kitaip sudoroti nepajégė.

Gaila, kad atvykę iš užsienio aukštieji bažnyčios pareigūnai nesupranta, jog Lietuvėlė išsauko tik Bažnyčią, t.y. patriotai kūnigai. Duok, Dieve, jiems laimės žemėje ir ramybės Danguje.

Gediminas KATINAS

UŽSIENIEČIAI APIE MUS

Noriu jums labai padėkoti už "Tremtinio" laikraščio spausdinimą. Aš jį skaitau ir esu jums nuoširdžiai dėkinga, kad gerbiate ir prisimenate mūsų partizanus ir visus kovotojus už mūsų brangią tėvynę.

Visi partizanai, tremtiniai ir kaliniai yra verti didelės pagarbos ir paramos. Mes, išėivios dauguma, gerbiame juos. Lietuvos Vyriausybės ir visų tėvynėje gyvenančių žmonių pareiga-gerbti krašto didvyrius.

Mano didvyris, dėdė partizanas Vincas Kaulinis, yra labai vertas Karžygio medailio, jo atsiminimui turi būti pavadinta nors viena mokykla ar gatvė.

Esu labai sujaudintą, ir dar daugiau jaučiuosi nuskriausta, kad Utenos miesto vadovai negerbia mūsų tautos didvyrių.

Labai liūdnai ir skaudu, kad mūsų Lietuvoje dar gyvena žmonės be sąžinės ir remia komunistus. Neturiu aš daugiau stipresnių ar jaunesnių žodžių tiems, kurie smerkia partizanus, kalinius ir tremtinius. Tik partizanai ir tremtiniai yra tikri Lietuvos sūnūs ir dukros. Tik jie atpirko mūsų tautai laisvę ir nepriklausomybę.

Linkiu Jums visiems, kurie dirbate redakcijoje, Dievo palaimos ir ištvermės ir toliau skelbtų tiesą pasaulyiui.

Su didžia pagarba Filadelfijos BALF-9 skyriaus sekretorė Marija MAJAUSKIENĖ

Redakcijos prierašas: Nuoširdžiai dėkojame p.M.Majauskienei už gerus žodžius ir 20 USD "Tremtinio" darbuotojams parenti.

Odisėja per tris žemynus

Grįždami iš Gerdašių, kur paminėjomė kūnigo Prano Adomaičio kūnigystės 60-metį, stabtelejome Druskininkuose. Čia pirmą kartą susitikau su Marijos Gerlikienės 'pusbroliu Vincu Krauneliu, atvykusiu pasisvečiuoti iš Anglijos. Painūs pusbrolių gyvenimo keliai, tačiau Vinco kelias "nestandardinis". Marytė mynė sibirų golgotas.

Gimė ji Vaclovo ir Malvinos Kraunelių šeimoje Gardino apskr. Marcinkonių valsč. Rudnelės k., lenkų okupuotoje Lietuvoje. Iki demarkacinės linijos- trys kilometrai. Vaclovo ir Malvinos šeimoje augo septyni vaikai. Kaimynystėje ūkininkavo, drauge ir eigulio pareigas éjo Vaclovo brolis Stasys Kraunelis. Stasio ir Malvinos šeimoje augo trys vaikai. Kai Lenkiją pasidalijo Vokietija ir Sovietų Sajunga, Gardino apskritis atiteko rusams. Prasidėjo represijos. Stasio ir Malvinos Kraunelių šeimą suéme 1940m. sausio 10d. ir ištrémé į Molotovo srities kaimą Stepanovo prie Uralo. Tikédamiesi greitai grįžti, jie daiktų ne ką pasiémė. Dešimtmetis Vincukas gerai prisimena, kad jų ešelono tremtinius apgyvendino nedidelėse trobelėse, iš kurių prieš tai iškeldino senbuvius. Apie porą šimtų trobelių išlaisvino tremtiniams. Kai emigracine Lenkijos vyriausybė Londone susitarė su Maskva dėl bendru veiksmu prieš Vokietiją, buvo pradėta formuoti generolo Vladislavo Anderso kariuomenė iš Sovietijon ištretną arba įkalintų lenkų. Tada žmones, užsirašiusius Lenkijos piliečiais, iš tremties paleido. Krauneliai atsidurė Kazachstane. Čia neužsibuvo. Generolas V.Andersas su savo daliniais rengési pereiti į Iraną. Tada dar nežinota, kad Katynėje buvo išžudyti paimiti nelaisvén lenkų karininkai, tačiau jų buvo pasigesta. 1942m. liepos 18d. Krauneliai kartu su kitais civiliais ir kareiviais iš Krasnovodsko uosto laivais buvo pergabentų į Iraną Pachlevio uostą pietinėje Kaspijos jūros dalyje. Tų pačių metų rugpjūčio 20d. Krauneliai atsidurė stovykloje netoli Teherano. Ten buvo kelios civiliai ir kareivių stovyklos. Brolis Motiejus išstojo į anglų kariuomenę. Vėliau jis pagelbėjo šeimai persikelti į Angliją. Vincas čia lankė mokyklą. O 1943m. rugpjūčio 8d. benamius tremtinius ir pabėgielius perkélé į stambų naftos pramonės miestą Ahvazą netoli nuo Persijos įlankos. Iš čia Krauneliai lapkričio 19d. pateko

į stambiausią Pakistano uostą Karači. 1944m. sausio 26d. priverstiui keliauninkai pasiekė Afrikos šalį Ugandą ir apsistojė prie Viktorijos ezero. Čia sulaukė

Marytė Kraunelytė-Gerlikienė ir Vincas Kraunelis prie kryžiaus partizanui Žilvičiui

karo pabaigos.

1948m. liepos 20d. šeima atsidurė Londone. Vincas griebėsi mokslų ir tapo elektronikos specialistu. Liko gyventi Anglijos sostinėje. Vincas laukia, kada galės išeiti pensijon. Tada ketina sugrįžti į Lietuvą.

Marytės šeimos odiseja- kaip daugumas to meto tautiečių. Brolis Vytautas 1944 metais išėjo į partizanus. Pasirinko Žilvičio slapyvardį. Kovojo kartu su Pietų Lietuvos ižymiu partizanu vadu Kazimieraičiu. Marytė gerai prisimena nerimastingus, bet šviesios vilties ku-

pinus 1945-ųjų Naujuosis. Po Merkinės puolimo juos šventė kaime kartu su partizanais Kazimieraičiu, Jūrininku, Naru ir broliu Žilvičiu. Po Merkinės puolimo Kraunelių šeimą pradėjo persekioti. Suėmė brolius Praną ir Kestutį. Pranas pateko į Vorkutas kasyklas. Kestutį paleido, paskui vėl areštavo. Tėvus ištremė. Tėvelis mirė tremtyje, Sverdlovsko srities Lialios mieste. Marytė mokėsi, dirbo Vilniaus "Spindulio" spaustuvėje, aprūpindavo partizanus spausdinimo reikmenimis. Mokytojavo. Pasijuto sekama. Partizanai parūpino dokumentus Elenutės Vainelaitytės vardu. Brolis Vytautas-Žilvitas žuvo 1948m. balandžio 5d. Bingelių kaime, netoli Merkinės. Rudaminos valsčiaus Merešlėnų mokyklos mokytoją Vainelaitytę raudonųjų saugumas suėmė 1949m. balandžio 5d. MGB jau turėjo ir kitą, tikrąjį pasą. Pateko į Karagandos sr. Kengyro lagerį. Iškentėjusi badmiriavimą, nepriteklius, sunkų darbą, 1956m. buvo paleista. Namo grižti neleido. Susituokė su likimo broliu Žezkazgano politiniu kaliniu Stasiu Gerliku. Dviese buvo lengviau pakelti visas negandas. Galiausiai sugrįžo tėvynėn ir apsigyverio Kaune. Sunkios ligos nukamuotas, Stasys mirė 1990m. sausio 20d.

M.Gerlikienė yra parašiusi autobiografinę apysaką ir labai norėtų ją išleisti. Tai ne tik jos ar jos šeimos istorija, bet ir partizanų kovų istorijos tarpsnis. Gal kas parems?

Vincą Kraunelį paklausiau, ko, jo akimis, šiandien labiausiai trūksta Lietuvai? Svečias atsako: "Po 1918m. lietuvių greitai ir gerai susitvarkė, ekonomika sparčiai stiprėjo. Manau, kad tada buvo blogesnė padėtis nei dabar. Kai Lietuva tapo vėl nepriklausoma, tikėjausi, kad gyvenimas ims greitai gerėti. Deja, taip nėra. Lietuvoje labiausiai trūksta tvarkos."

Nuvažiavome Merkinėn. Čia 1948m. balandį prie stribynės gulėjo Žilvičio kūnas. Kur jis pakasta- tik spėti galima. Marytės rūpesčiu prie kapinių buvusioje mokyklos aikštėje, kur guli daug užkastų kovotojų, pastatytas Albino Staugaičio išskaptuotas kryžius Lietuvos partizanui Žilvičiui. O šalima- vis tankėjantis miškelis kryžiu...

Paulius DEMIKIS

(Pabaiga. Pradžia Nr. 24.)

Nuo 1966m. Juozas Kaupinis, išgijęs techninį išsilavinimą, dirba darbų mokytoju Vinco Krėvės-Mickevičiaus mokykloje. Dabar dar ir direktoriaus pavaduotoju ūkio reikalams. Mokykla- prie pat Kryžių kalnelio. Mokytojas prisimena:

„Savartyno vietoje rengė stadioną. Su mokiniais buvome prie kapinių. Matėme, kaip buldozeris stumdė žemes, gal kiekis 5 metrus užpylė. Staiga buldozerininkas, ukrainietis, uždusės atbėga pas mane ir sako: "Ten žmonių kaulų daugybė! Kapinyną atkasiau". Kai jam paaiškinau, koks ten "kapinynas" jis pasakė, jog ir Ukraina dvikoju žvériu buvo kapinynu parversta.

Merkinės savartynas- partizanų kaulai- tapo stadionu. Čia vykdavo varžybos, šventės, čia dainavo ir linksminosi...

Kur tu, Sva jone, apie didvyrių įamžinimą? Tauta vilko okupacijos jungą. Bet Juozas Kaupinis žinojo: ateis dienai.

Papūtus gaiviam Atgimimo vėjui, mokytojas J.Kaupinis su kitais Sajūdžio vyrais nedelsdamai pareikalavo, kad miesto valdžia stadioną uždarytų.

Stadiono viduryje pastatė aukštą medinį kryžių. Tai buvo kalnelio pradžios ženklas.

Kiek vyrų čia guli? Kalbama- keturi šimtai, šeši... o gal ir tūkstantis? Ir kilo kryžiai buvusio stadiono šlaituose...

Merkinės milžinkapys je sparnus išskleidė Juozo Kaupinio svajonę. Ėjo, važiavo žuvusiųjų artimieji, prašydami įamžinti, palikti istorijai tévu ir brolių, seserų ir dukterų atminimą. Juozas dirbo- kalė ir virino metalą, lankstė metalines gėles, saulutes ir spindulius. Kiekvieną kryžių vis kitokį stengėsi sukurti ir savo širdies šiluma sušildyti.

- Esu laimingas,- sako Juozas,- kai atsidedu šiam darbui. Pagerbiu tuos, kuriuos vaikystėje išniekinus mačiau. Pažado tesėjimas...

- Nenusibosta? Nepavargstate?- teirau jamės.

- Ne, jokiui būdu! Daug bendrauju su žmonėmis. Atvažiuojant ėkskursijos- pabūnu vadovu. Pasitaiko ir kuriozų. Vienas lietuvis, dar prieškaryje emigravęs į JAV, paklausė manęs: "Bet pasakykit, kodėl partizanus šarvodavo ne kambaraje, o lauke?" Nieko aš jam neatsakiau; tik nusivedžiau į mūsų muziejų ir parodžiai išniekintų partizanų nuotraukas. "Dieve Dieveli susiėmė šis rankomis galvą,- o mums atvykę į svečius komunistai

sai. Manoma, kad krikštiant lietuvius pirmąja bažnyčią čia pastatė Jogaila ir Vytautas. Dabar jos vietoje- didinga velyvosios gotikos ir baroko stiliaus bažnyčia. Jos vartuose- originali varpinė.

Merkinėje pirmąias mokyklas įkūrė jėzuitai. Čia darbavosi domininkonai.

Merkinės giriose medžiojo kunigaikščiai ir karaliai. 1421m. į Merkinę atvykus čekų delegacija siūlė Vytautui Didžiajam čekų valstybės sostą, į kurį Lietuvos valdovas (atsisakęs dėl septynvo amžiaus) pasiūlė savo pusbrolių Vladislovą.

Mokytojas Juozas Kaupinis primena:

- Vytauto Didžiojo palaidojimo vieta tebera paslaptis. Pasak vienos versijos, jis gali būti palaidotas Merkinės bažnyčios rūsiuose. Norėta karūnuoti jį ir negyvą. Buvo nukaldinta antroji karūna. Gal jis ir buvo čia karūnuotas? Nežinia. Į užmūrytus rūsius iėjimo nėra, o tyrinėti neleidžiama.

Muziejuje eksponuojamos ir bažnytinės 1676m. knygos, protėvių naudoti buities ir apyvokos daiktai. Visa tai ypač brangu, kai apie tai pasakoja pats muziejaus įsteigėjas.

* * * *

Iš Kryžių kalnelio gržta moteris su kauciais. Ją lydi keletas įvairaus amžiaus vaikų. Susipažiame. Tai buvusi Dzūkijos partizanė Anelė Juškevičiutė iš Panemunės kaimo. Ji su savo vaikaičiais tvarkesi kalnelyje- graibstė išdžiūvusias žoles, palaistė gėles prie kryžių: "Pratinu jaunimą: reikia gerbti praeitį iš mažų dienų". Moteris pasakoja ir apie save:

- Aš partizanavau dvejus metus. Paskui pavyko išsislapstyti. O visi trys mano broliai- "Dainavos" apygardos partizanai- žuvo...

- Kaip gyvenate?- klausiamė.

- Vargstame. Kas pasidare Lietuvai? Mes kraują liejom. Gyvybes sudėjom. O į valdžią vėl tie patys sulindo. Dieve mano! Stribai didesnę pensiją gauna už mus...

Kam skauda- tas verkia.

Gyvenimo paradoksai. Žmonės, buvę skirtinose barikadų pusėse, skirtinęs puslapius istorijon išraše, valstybiniu mastu vertinami ciniškai. Vieni- suniekinami, o kiti, užuot sėdė į teisiamųjų suolą, keliami...

(nukelta i 7 psl.)

Merkinės praeitis. Apie ją liudija netik Vinco Krėvės kūryba. Iki šių dienų išlikę du mūriniai miesto stulpai, pastatyti 1579m. Merkinę ne kartą puolė vikingai, švedai, kryžiuočiai, ru-

1994m. spalis

TREMtinys

Nr. 25 (130)

6

(Tėsinys. Pradžia Nr. 29)

3. DUKAUSKAS Leonas, sūnus Silvestro, gimus 1911m. Raseinių apskr. Iš valsč. Minlonių k., TSRS pilletis, lietuvis, nuo partinio, buvęs Šaulių organizacijos vadasis (komandir), buvo ženė, turėjo 52 ha žemės, iki suėmimo dirbo savo ūkyje, gyveno Raseinių k. Daugardų (igodų-vert.) kaimine, tuo, kad priklausė kontrrevolucioninė sukilėlių organizacijai "Šaulių batalionas", j kurį buvo užverbuotas 1940 metų rugpjūčio mėnesį... Siekdamas sukurti antitarybinę sukilėlių grupę, aktyviai verbavo naujus narius į įvardytos organizacijos sudėtį. Be to, buvo velkias karinės žmės organizacijos "Šaulistų" dalyvis, t.y. kalinimas nusikaltimais, išvardytas RTFSR BK straipsniuose 58-2-4 ir 11. Prisipažino esas kaltas; j kaltina ir parodymai bei akistata...

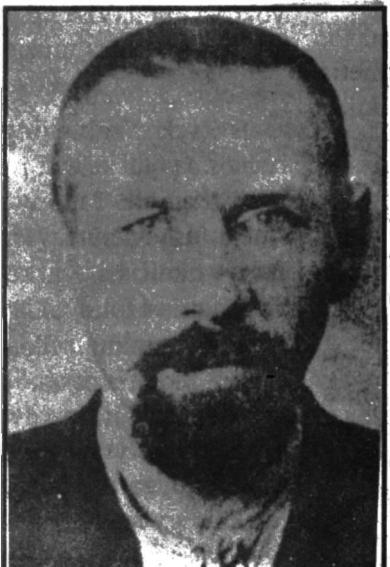

4. BUTKUS Viktoras, sūnus Juozo, gimus 1907m.. Raseinių valsč. Javados k., kur ir gyveno, lietuvis, TSRS pilletis, iš valsčiečių buvo ženė, turi 50 ha žemės; buvęs šaulys, iki suėmimo dirbo savo ūkyje, kalinamas tuo, kad iki arešto buvo velkias kontrrevolucioninė sukilėlių organizacijos "Šaulių batalionas", velkusios Lietuvos TSR Raseinių apskrityje, dalyvis; j q buvo užverbuotas 1940m. rugpjūčio mėnesį.

Gavo užduotį sukurti kontrrevolucioninę sukilėlių grupę ir ruošti ginkluotam sukilimui, kurį tikslas nuversti Tarybų valdžią ir atstatyti kapitalistine santvarką Lietuvos TSR. Be to, iki Lietuvos sovietizavimo buvo karinės fašistinės organizacijos "Šaulių batalionas", t.y. "Šaulistų" kalinimas, išvardytas RTFSR BK straipsniuose 58-2, 58-4, 58-11. Prisipažino esas kaltas, be to, j kaltina parodymai ir akistata...

5. SURVILA Jonas, sūnus Martyno, gimus 1889m. Tauragės valsčiaus Vorotnacy (Varnalčių-vert.) kaimine, lietuvis, TSRS pilletis, buvęs šaulys, iki suėmimo - kaimo mokyklos mokytojas, gyveno Raseinių apskr. Žallaniški (Žileviškės-vert.) kaimine, kalinamas tuo, kad buvo kontrrevolucioninės sukilėlių organizacijos "Šaulių batalionas" dalyvis, j kurį užverbuotas 1940 metais. Siekdamas nuversti Tarybų valdžią, Lietuvoje rengė ginkluotą sukilimą. Iki Lietuvos sovietizavimo buvo velkias karinės fašistinės organizacijos "Šaulistų" dalyvis, t.y. kalinamas nusikaltimais, numatytais RTFSR BK straipsniuose 58-2, 58-4 ir 58-11. Prisipažino esas kaltas; j kaltina ir parodymai bei akistata...

Vadovaujantis RTFSR UPK 208 straipsniu, tardymo bylą Nr. 616, kurioje kalinami JANČYS

Petras, s.Zigmo, SAUKAS Petras, s.Antano, DUKAUSKAS Leontas, s.Silvestro, BUTKUS Viktoras, s.Juozo, SURVILA Jonas, s.Martyno, pagal RTFSR BK straipsnius 58-2, 58-4 ir 58-11..., perduoti Čkalovo srities specbylų prokurorul persiusti pagal teismingumą.

St. sledovatei sledčasti NKVD LSSR seržant gos bezopasnosti (Savenko) soglasen: pom, nač, sledčasti NKVD LSSR leitenant gos bezopasnosti (Suchov)

Spravka:

Kalin. JANČYS Petras, s.Zigmo, sulmtas 40.XI.04d., dalkliniai įrodymai- vizitinės kortelės 4 vnt. pridėti prie bylos specialiam pakete. SAUKAS Petras, s.Zigmo, sulmtas 40.XI.04d., dalkliniai įrodymų byloje nera.

DUKAUSKAS Leonas, s. Silvestro, sulmtas 40.XI.04d., dalkliniai įrodymų byloje nera.

BUTKUS Viktoras, s.Juozo, sulmtas 40.XI.04d., dalkliniai įrodymų byloje nera.

SURVILA Jonas, s.Martyno, sulmtas 40.XI.04d.,

Parengė Feliksas Tiškus

Raseinių valsčiaus Šauliai

dalkliniai įrodymų byloje nera.

Vši kalinamieji laikomi (soderžatsla pod straže) NKVD kalėjime Nr.2 Sol-lecko m. Liudytos byloje nera.

St. sledovatei sledčasti NKVD LSSR seržant gos bezopasnosti (Savenko)

RF Saugumo ministerijos Valdyba Orenburgo sričiai.

Orenburgas. 1992.08.03 Nr2450

I Jūsų Nr.07-RK iš 92.04.06.

I Jūsų užklausimą, paslystą Orenburgo srities Vidaus reikalų valdybos Informacijos Centrui, pranešame, kad mūsų archyve jokių žinių apie evakuotus asmenis nera.

Orenburgo srities VPK Informacijos Centrui yra tik apskaitos kortelės šliu asmenų:

...3. BUTKUS Viktoras, s.Juozo, gimus 1907m. Kauno gubernijos Raseinių apskrityje Liet. TSR. Areštuotas 40.11.05. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...4. DUKAUSKAS Leonas, s.Silvestro, gimus 1911m. Raseinių apskrities Minlonių km. Liet. TSR. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. Areštuotas 40.11.05. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...5. SAUKAS Petras, s.Antano, gimus 1914m. Raseinių apskrities Bedančių k. Liet. TSR. Areštuotas 40.11.05. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...6. SURVILA Jonas, s.Martyno, gimus 1899m. Tau-

ragės valsč. Voronace (Varnalčių-vert.) k. Liet.

TSR. Areštuotas 40.11.05. Nusikaltimo pobūdis-

kontrrevolucioninė veikla. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...7. BUTKUS Viktoras, s.Juozo, gimus 1907m. Kau-

no gubernijos Raseinių apskrityje Liet. TSR. Areš-

tuotas 40.11.05. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...8. DUKAUSKAS Leontas, s.Silvestro, gimus 1911m. Raseinių apskrities Minlonių km. Liet. TSR. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. Areštuotas 40.11.05. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...9. SAUKAS Petras, s.Antano, gimus 1914m. Raseinių apskrities Bedančių k. Liet. TSR. Areštuotas 40.11.05. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...10. SURVILA Jonas, s.Martyno, gimus 1899m. Tau-

ragės valsč. Voronace (Varnalčių-vert.) k. Liet.

TSR. Areštuotas 40.11.05. Nusikaltimo pobūdis-

kontrrevolucioninė veikla. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...11. BUTKUS Viktoras, s.Juozo, gimus 1907m. Kau-

no gubernijos Raseinių apskrityje Liet. TSR. Areš-

tuotas 40.11.05. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...12. DUKAUSKAS Leontas, s.Silvestro, gimus 1911m. Raseinių apskrities Minlonių km. Liet. TSR. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. Areštuotas 40.11.05. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...13. SAUKAS Petras, s.Antano, gimus 1914m. Raseinių apskrities Bedančių k. Liet. TSR. Areštuotas 40.11.05. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...14. SURVILA Jonas, s.Martyno, gimus 1899m. Tau-

ragės valsč. Voronace (Varnalčių-vert.) k. Liet.

TSR. Areštuotas 40.11.05. Nusikaltimo pobūdis-

kontrrevolucioninė veikla. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...15. BUTKUS Viktoras, s.Juozo, gimus 1907m. Kau-

no gubernijos Raseinių apskrityje Liet. TSR. Areš-

tuotas 40.11.05. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...16. DUKAUSKAS Leontas, s.Silvestro, gimus 1911m. Raseinių apskrities Minlonių km. Liet. TSR. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. Areštuotas 40.11.05. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...17. SAUKAS Petras, s.Antano, gimus 1914m. Raseinių apskrities Bedančių k. Liet. TSR. Areštuotas 40.11.05. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...18. SURVILA Jonas, s.Martyno, gimus 1899m. Tau-

ragės valsč. Voronace (Varnalčių-vert.) k. Liet.

TSR. Areštuotas 40.11.05. Nusikaltimo pobūdis-

kontrrevolucioninė veikla. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...19. BUTKUS Viktoras, s.Juozo, gimus 1907m. Kau-

no gubernijos Raseinių apskrityje Liet. TSR. Areš-

tuotas 40.11.05. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...20. DUKAUSKAS Leontas, s.Silvestro, gimus 1911m. Raseinių apskrities Minlonių km. Liet. TSR. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. Areštuotas 40.11.05. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...21. SAUKAS Petras, s.Antano, gimus 1914m. Raseinių apskrities Bedančių k. Liet. TSR. Areštuotas 40.11.05. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...22. SURVILA Jonas, s.Martyno, gimus 1899m. Tau-

ragės valsč. Voronace (Varnalčių-vert.) k. Liet.

TSR. Areštuotas 40.11.05. Nusikaltimo pobūdis-

kontrrevolucioninė veikla. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...23. BUTKUS Viktoras, s.Juozo, gimus 1907m. Kau-

no gubernijos Raseinių apskrityje Liet. TSR. Areš-

tuotas 40.11.05. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...24. DUKAUSKAS Leontas, s.Silvestro, gimus 1911m. Raseinių apskrities Minlonių km. Liet. TSR. Nusikaltimo pobūdis- kontrrevolucioninė veikla. Areštuotas 40.11.05. 41.10.08. Čkalovo srities teismo pagal straipsnius 58-2, 58-11 nutelistas aukščiausiąja bausme. Nuosprendis įvykditas 41.12.19...

...25

Ilgai ieškojė radome ir palaidojome

Su Viesintų gyventoju Algimantu Bekeniu prieš pusantį metų ryžomės ieškoti partizanės Zuzanos Railaitės-Lakštingalos ir jos bendražygį palaikę. A.Garmutės knygoje "Motinėle, auginais" užsiminta, kad nužudyta Lakštingala galėjo būti niekinama Šimonijų miestelyje, vėliau užkasta žvyruobėse. Ilgai ieškojė gavome žinių, kad ji, išeidama į ginkluotą kovą, buvo partizanų ryšininkė ir slapstydamasi nuo persekiotojų, paskutiniu metu mokytojavo Birutės Karsakovaitės pavarde Sedeikių pradinėje mokykloje. Pasitraukusi į ginkluotą kovą, partizanavo Algimanto apyg. Gražinos kuopos Jauniaus būryje. Jo vadadas buvo Juozas Karvelis-Šernas, kilęs iš Viešintų valsč., Šilagilio k. Tame būryje buvo net 4 mokytojai. Povilas Peckus-Žasinas iš Raguvos vidurių mokyklos į partizanus išejo 1945m., kai Viešintų stribai du jaunesnius jo brolius, matant tėvui ir motinai, nužudė kaime ir sumetė į tvenkinį; Zuzana Railaitė-Lakštingala, kilusi iš Pagirių valsč. Čekelių k., turėjo partizanę seserį Joaną Slučkienę-Neringą, kuri kartu su

savo vyru, Algimanto apyg. vadu Antanu Slučka-Šarūnu, susisprogdino; mokytoja Birutė Kiaulevičiūtė-Neužmirštuolė, kilusi iš Andrioniškio, ir mokytoja Ona Talantaitė-Jonukas, kilusi iš Troškūnų valsč., Kaupiniškio k. Kartu partizanavo ir Jonas Baltakis-Vilkas, kilęs iš Zobelynės k. Apie jų žinių beveik nėra.

I mūsu užklausimą LGGRTC atsakė, kad minėtieji partizanai žuvo 1949m. balandžio 27d. Šimonijų gироje (Kupiškio apskr. Viešintų valsč.), netoli Žliobiškio. Pranešime minimi tik kartu žuvęs Jauniaus būrio vadadas Juozas Karvelis-Šernas, g. 1921m., ir Birutė Railaitė-Karsakovaitė, Sodeikių pradinės mokyklos mokytoja, g. 1930m. Kiti 4-neatpažinti.

Pavyko gauti nuotrauką, kurioje užfiksuoti išniekinti prie Viešintų stribų būstinių (buv. Saulių namų) jų kūnai. Ši nuotrauka ir padėjo visus atpažinti, nustatyti tapatybes. Be to, du liudytojai patvirtino, kad šie partizanai buvo du kartus išniekinti. Pirmiausia buvo užkasti Viešintose prie žydų kapų akmenų primestoje duobėje. Kasinėdami tą vietą, palaikų neaptikome, bet priėjusi

moteris ir pasakė, kad iš čia po dvejų parų juos stribai išsikasė ir, užnérę už kojos virvę, lavonus po vieną nūtempę prie tvenkinio. Pasiskolinę iš jos kibirą ir lavonus nuplove, suguldė, kad Vytautas Kučas, atvežtas iš Troškūnų valsč., provokuotų žmones atpažinti nužudytuosius. Po to juos užkasė po 3 atskirai. Būtent tai mus ir klaidino. Palaikus radome visai kitos pusėje, už 40 metrų. Med. teisminė ekspertizė nustatė, kad kūnai buvo labai sumaitoti, išniekinti.

Dar trijų partizanų palaikus, artimiesiems pageidaujant, perkėlėme į kapines iš Maldaikių k. (Viešintų valsč.). Ten slapta buvo palaidoti Bronius Antanėlis, Antanas Antanėlis ir Pranas Masys. Jie visi kilę iš Maldaikių k. 1944m. gruodžio 18d. stribai sudegino 3 šio kaimo sodybas. Viena jų - Antanėlio sodyba. Nušovė 3 niekuo nekaltus kaimo gyventojus. Tatai privertė kaimo vyrus išeiti partizanauti. Antanas Antanėlis ir Pranas Masys žuvo 1944m. gruodžio 22d. Šimonijų gироje 17-ame kvartale įgulai siautėjant. O Bronius Antanėlis buvo nukautas neatsargiai elgiantis su ginklu.

Nuoširdžiai dekojame visiems suteikiusiems mums žinių paieškoms. Dekojame Anykščių bataliono savanoriams, kurie iškasė ir padėjo palaidoti partizanų palaikus, Viešintų apyl. viršaičiui, kuris visas tris dienas kasinėtojams talkino, maitino, suteikė techniką ir transportą. Dekojame Viešintų klebonui, mokiniams ir mokytojams, dalyvavusiems perlaidojimo iškilmėse. Ukmergės jauniesiems šauliams ir jų vadui, Anykščių ir Panevėžio šauliams ir visiems geros valios žmonėms, dalyvavusiems partizanus perlaidojant 1994m. rugėjo 10d. Viešintose, už pasakyti šiltus žodžius, už Anykščių savanorių saliutą.

Buvo ir kuriozų. Vienas Viešintų miestelio pilietis mus įspėjo, kad čia nieko nėra, nebent telio kaulai!

Buvo kreiptasi į buvusį skreba, kuris griežtai atsišakė suteikti mums žinių ir liepė nekvaršinti jam galvos. Vienas buvusi trentinė, kai prie duobės filmavo, dangstė veidą rankinuku. Matyt dar bijoma!

Lietuvos PKT sqjungos Panėvėžio skyriaus istorinės literatūrinės atminties vadovas A.ŠIMENAS

Marma, o po jų- ir išdavikas Kazys Marma. Teklė Marmienė mirė sulaukusi 94 metų.

Dideli smūgi Genovaitė Eidimtienė patyrė sužinojusi, kad jos vyras po karo liko gyvas, gyveno JAV, slaptai buvo vedęs gen. P.Plechavičiaus dukterį. Apie tai Genovaitei paaškėjo tik po vyro mirties.

Šiuo metu 75-erių sulaukusi Genovaitė Marmaitė gyvena Kačerginėje.

Krizostomas ŠIMKUS

Antanina GARMUTĖ

PRASMINCO GYVENIMO DARBAI

(atkelta iš 5 psl.)

Štai kad ir mokytojo Kaupinio "ordinas". Laikau rankose pašte antspauduotą laišką. Jo esmę vien adresas nusako: "Lietuvos išgamai Juozui Kaupiniui. Merkinė".

Ką gi, kiekvienas turi savo gyvenimo poziciją. Kiekviena varna iš savo palėpės karksi. Aišku viena: kruvinųjų juodvarnių laikai baigėsi. Ir šunų su raudonom apykaklėm. Mokytojas atsidūsta:

-Gerai, kad pataikiau į tašką. Sureagavo. Vadinas, dirbu reikalingą darbą.

Taip mano visi čia apsilankę. Tokie prasmingo gyvenimo darbai. Visuose Lietuvos kampeliuose rasime pasižventėlių. Pastebékime juos. Ir įvardykime istorijai. Jie- mūsų žemės tikroji druska.

* * * * *

Įkopiamė į aukščiausią Merkinės reljefo tašką- piliakalnį Nemuno ir Merkio santakoje. Iš trečiosios pusės jų juosia šaltavandenė Stangė. Kiek prieš kopę stačiaiš piliakalnio šlaitais? Žudė, Degino...

Žiūrime nuo pilafkalnio viršūnės- tikra Lietuvos Šveicarija. Nuo kalno šlaitų, už upių, siūbuoją girios: dešinėje Liškiavos šilai, kairėje- Perlojos, o tolimesniuose horizontuose gaudžia Gedų giria. Sraunių upių ir miškų karalystė- Tavo Tėvynė, lietuvi!

Apie tai kalba Merkinės gimnazijos mokytojas Juozas Kaupinis.

O mokytoja iš Bostono Lilija Rasa Kulbienė pakelia nuo žemės keletą žiestos keramikos gabaliukų:

-Parvešiu vaikams, sako, atminčiai. Ir patylėjusi tėviai:-Būčiau ir nežinojusi, kad yra štai tokia Lietuva...

Yra. Kartų kartos keičiasi, bet vieni jantis žmonių ryšys išlieka. Tai Tėvynės meilė.

Lakštingojoj gýmtinė

Vilkijos miestelyje nuo senų laikų gyveno garsi Marmų giminė. Ypač išsiskyrė Domo Marmos šeima. Nors Marmienė buvo bajoraitė (iš dvaro), bet patsai Marma buvo socialdemokratas. Turėjo jie 14ha ūkelių. Užaugino tris vaikus, du iš jų baigė Vytauto Didžiojo universitetą.

Domo brolis Kazys tarnavo Lietuvos kariuomenėje, Karo policijos mokykloje, likt. puskarininkiu. K.Marmai dažnai tek davavo Prezidentūroje būti sargybos viršininku. 1937m. K.Marma susitarė su Jonu Karučiu patogiu laiku staiga užimti Prezidentūrą ir Prezidentą A.Smetoną priversti pasirašyti J.Karučio iš anksto parašyrus aktus, kad paleidžiamą vyriausybę ir tuoju pat suformuoja nauja, atleidžiamas Karuomenės vadas, kad skelbiami nauji rinkimai į seimą. Pats Prezidentas atsistatydina.

Šis avantiūristinis sąmoksias buvo susektas, o sąmokslininkai areštuoti Saugumo pareigūnų.

Už kelių mėnesių Kazys Marma, Jonas Karutis ir dar keli bendrijinkai karo teismo buvo griežtai nuteisti, bet už poros metų pagal Prezidento malonės buvo amnestuoti.

Po kelerių metų dar vienas Marma-Domo ir Kazio pusbrolių (vardo neprisimenu)- Brazilijos Komunistų partijos generalinis sekretorius- pakliuvo į kalėjimą už sukiliimo nuversti teisėtą Brazilijos vyriausybę organizavimą. Buvo teisiamas.

1940m. sovietams okupavus Lietuvą ir prasidėjus represijoms, broliai Marmų nuomonės išsiskyrė: Doma buvo prieš okupaciją, o Kazys- už komunistų valdžią. Ir pats išstojo į Komunistų partiją.

1942m. Doma duktė Genovaitė ištekėjo už Lietuvos karininko, vėliau tapusio generolo P.Plechavičiaus adjutantu, Eidimto. Doma Marma su viša šeima ištraukė į pasipriešinimo kovą.

1944m. vasarą abu jo sūnūs išvyko į Vokietiją. Ten baigė 5 mėnesių kursus, kuriuose buvo rengiami vyrai pogrindžio kovai Lietuvos. 1945m. sausio mėn. lektuvu buvo atskraidinti ir miške, netoli Vokietijos, laimin-gai nusileido. Nedelsdami pradėjo organizuoti veikimo bazę, kaupti ginklus. Jų sesuo Genovaitė buvo vaistininkė. Ji rogesnis veždavo iš Kauno vaistų sandėlio vaisius, o rogių dugne būdavo prikrauta ginklų, sprogtamųjų medžiagų. Taip sėkmingai buvo pervežta

nemažai ginklų.

Deja, nespėjė išplėtoti aktyvios veiklos, dėdės Kazio jie buvo niekšikai išduoti. Kauno NKVD suėmė abu brolius, abu tėvus ir seserį Genovaitę Eidimtienę. Per kelias dienas visa Domo Marmos šeima buvo uždaryta į Kauno kalėjimą. Genovaitė Marmaitė-Eidimtienė į kamerą buvo uždaryta kartu su savo dvejų metų dukrele. Į tardymą eidavo kartu su dukrele, o ji tardytojui "trukdydavo dirbtį", todėl tardymas užsitiesė. Po kelių tardymo mėnesių Karo tribunolas nuteisė: Valentiną Marmą- 25m. katorgos, Vaclovą Marmą- 25m., tėvą Domą Marmą- 10m., motiną Teklę Marmienę- 10m., o Genovaitės Marmaitės-Eidimtienės tardymą sutrukėdė maža dukrelė. Tada ši jėga buvo atplėšta ir atiduota į Vaikų namus, o G.Eidimtienę nenusteista nugabeno į ešeloną, vykusį į Vorkutos lagerį. Duktė su mama Marmiene pakliuvo į vieną vagoną. Pečioros geležinkelio stotyje iš vagonų į ligoninę buvo išleidžiami ligoniai. Medicinos felceris Juozas Žemaitis mikliai pasinaudojo savo teisėmis ir drąsiai T.Marmienę ir Genovaitę Eidimtienę išvedė iš vagono ir nugabeno į ligoninę. Netrukus G.Eidimtienę paėmė dirbtį ligoninės vaistinėje. Dirbdama vaistinėje, Eidimtienė labai daug padėjo lietuviams politkaliniams. Už tai ne kartą ir nukentėjo.

Tėvas Domas Marma ir abu sūnūs pakliuvo į Vorkutos lagerį. G.Eidimtienė 1946m. Karo tribunolo Vorkutoje buvo nuteista 7 metams lagerio. Už aktyvią pagalbą lietuviams kaliniams buvo atleista iš vaistinės ir išsiusta etapu į Tolimosios Šiaurės lagerius. Ten ji sunkiai susirgo, jai paralyžiavo pusę veido. Ilgai gydėsi ligoninėje, vėliau vėl dirbo vaistinėje.

Po 6 metų kalinimo buvo paleista, grijo į Lietuvą. Dirbo Sedos vaistinėje. Tada susirado savo dukrelę Eleonorą. Ją iš Vaikų namų buvo paėmusi ir augino Stankuvienė. Apie savo vyra Genovaitė neturėjo jokių žinių. Žinojo tik tiek, kad 1943m. vokiečiai su generolu P.Plechavičiumi areštavo ir jo štabo narius, taip pat ir jo adjutantą Eidimtą, ir išvežė į Latviją.

G.Eidimtienę persekiojo KGB, kilnojo iš vietas į vietas. Po 8-10 metų išsiskyrimo Marmų šeima susirinko židikuose- visi gyvi.

Vėliau žuvo brolis Vaclovas, mirė tėvas Domas Marma, dar vėliau infarkto ištiktas mirė Valentinas

1994m. spalis

TREMINTINYS

Nr. 25 (30)

8

IVYKIAI IVYKIAI

Rainiuose sustojo neilgam

JURBARKAS. LPKTS Jurbarko skyriaus taryba (pirmininkas A.Kasiulis) suorganizavo dvi ekskursijas: vieną į Šiluvos atlaidus, kitą į Kryžių kalną.

Kryžių kalne buvo pastatytas kryžius (autorė jurbarkietė dailininkė J.Baranauskienė). Kryžių Jurbarko bažnyčioje pašventino klebonas K.Gražulis. Prie kryžiaus jurbarkiečiai pasimeldė, sugiedoję "Marija, Marija".

Apžiūrėjė Kryžių kalną, ekskursantai pasuko į Telšius. Prie mažosios bažnytėlės juos pasitiko Telšių skyriaus tarybos pirmininkas V.Petrulis su tarybos nariais, čia apžiūrėjo telšiečių pastatytą kryžių. Paskui visi patraukė prie Rainių aukoms skirtos koplytėlės, kur išklausė šv.Mišias, pasimeldė ir apžiūrėjo čia esantį muziejų.

Paskutinė sustojimo vieta buvo prie Rainių miškelio kankinių bendro kapo Telšių kapinėse. Čia buvo sugiedota "Sveika, Marija" ir "Amžinąji atilis", o A.Chmieliauskas papasakojo apie anu metų įvykius. Nuoširdžiai dekojame telšiškiams už gražų ekskursantų priėmimą.

Jonas STRAŠINSKAS

PO TO, KAI RAŠEME

Juozas Vieversys

"Tremtinio" Nr.24(129) spaustintame Vinco Ūso straipsnyje "Pagaliau traukinys sustojo" gražiai atsilepiama apie Rešiotų 8-ojo lagerio normuotoją Juozą Vieversį, sako kad jo dėka išliko gyvas ir klausia: "Kur tu Juozai, gyveni? Norėčiau sužinoti tavo adresą".

Su Juozu Vieversiu susipažinau jo tremties vietoje Abano rajone, Krasnojarsko krašte. Ten aš, 14-metis, pirmą kartą nuvykau pas savo tėvus, Oną Milčiūtę ir Antaną Varanauską, taip pat į jų tremties vietą. Mano tėvas su Juozu Vieversiu draugavo dar nuo lagerio laikų. Vieversys, man atvykus, aplankydavo mus. Ir aš esu aplankęs jį Matviejkos gyvenvietėje. Taigoje išsidėšiusiose gyvenvietėse vargo ir daugiau tremtinii lietuvių, kentėjusių tame pačiamė lageryje. De-kabruskyje gyveno Šalnų, Jarašiūnų, Šileikų, Kardonų šeimos, viengungis Daumantas ir kiti. Zabalotnoje-Ci-cėnai, Gruodžiai. Juozą Kardoną dar kartą teisė už radijo užsię į laidos klausymąsi.

Vėliau Vieversys gyveno rajono centre- Abane. O iš Krasnojarsko persikelė į Sumgaitą Azerbaidžane.

Visose šiose vietovėse jis esu aplankęs. Juozas Vieversys taip pat dažnokai atvažiuodavo į Lietuvą ir assistodavo Kaune pas mano tėvus, jaugりjusius iš tremties. Svojojo visam laikui grįžti į Lietuvą arba nors į Tilę. Tačiau mirė ir palaidotas Sumgaite (prieš pat prasidedant Atgimimui). Jo sūnus Viktoras gyvena Sankt Peterburgo srityje. Taip pat svajoja nuolatinai apsigyventi Lietuvoje. Jau ir eilė kooperatiniam butui gauti Kaune buvo priėjusi. Bet dėl staigios infliacijos neišgalėjo įmokėti įnašų. Dabar perkeltas į eilę komunaliniams butui.

Tad tokia vieno mūsų likimo brolio golgota ir odiseja...

Povilas VARANAUSKAS

ATSILIEPKITE!

Kazimieras PILIPAVIČIUS, g. 1898m. Jonavoje, suimtas 1945m. birželio mėn. kartu su Jasinsku ir Paramonu Kuznecovu. 2 metus buvo kalinamas Kauno kalėjime. Nuteistas 10 metų kalėjimo ir 5 tremties, kalėjo Irkutsko sr. lageriuose. Ieško duktė **Stanislava VASILIAUSKIENĖ**, Miško 19 - 14, Kau-nas, tel. 220062.

Vladas GADEIKIS, jo žmona Agota, dukterys Vida ir Zita 1949m. gyveno tremtyje Irkutsko šiaurėje Balaganako gyvenvietėje, prię Zujos upę. 1962m. jie gyveno Sujetichoje, Taišeto raj., Irkutsko sr.

Jū ieško arba ką nors apie juos žinančių atsiliepti prašo buvę likimo draugai **Zofija GLEMŽIENĖ**, B.Sruogos 23, Vabalninkas, 5320 Biržų raj., tel. 54544, ir **Jonas PUODŽIŪNAS**, Vytauto 88, Garliava, 3416 Kauno raj.

P.Varanauskas - ne į "Erelio" vaikas

Daug už "Voratinklį" kliūva Povilui Varanauskui. Be kita ko, girdėjome net, kad jis buvęs Juozo Markulio-KGB agento Erelio augintinis. Signatarui teko kreiptis į teismą, nes "Respublikoje" apie tai labai "ispūdingai" pripasakota.

Vilniaus 1-asis apylinkės teismas atmetė P.Varanausko garbės ir orumo ieškinį. Tą patį padarė ir Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų kolegija. Tris kartus neigiamus atsakymus rāše šio teismo pirmininko pavaduotojas A.Varliulis. O teismo pirmininkas Mindaugas Lošys dėl teisinių normų nesilaikymo šioje byloje už protestavo abiejų teismų sprendimus.

Prieš P.Varanauską liudijo žinomi buvę politiniai kalinai V.Petkus ir V.Mačiukia.

Aukščiausiojo Teismo pirmininko M.Lošio "priežiūriname proteste", be kita ko, rašoma: "Iš priežiūrinių skundo, pridėto prie P.Varanausko tetos (iš motinos pusės) S.Milčiūtės 1993 07 03 paliudi jimo, atrodytu, P.Varanauskas, motinai po karo grįžus į tremtį pas vyra, gyveno be tėvų, studijavo ir dirbo. P.Varanausko teta kurį laiką gyveno su Markuliu šeima viename bute. Kai P.Varanauskas pas ją lankydavosi, juo rūpinosi ji pati, o ne Markuliai. Šeimyninėse Markuliu šventėse jis taip pat nedalyvavo. Studijuodamas P.Varanauskas dirbo, todėl paaulinio tetai pinigų kooperatinio buto statybai. Iš naujo nagrinėjant bylą, kviečinių ir apklausiamų liudytojai, vertinami jų parodymai ir visos aplinkybės, turinčios reikšmę šioje byloje".

Bylą teismas nagrinės iš naujo. O "Tremtinio" skaitytojai jau turejo progos suprasti, kad P.Varanauskas- ne to "Erelio" būdo.

Redakcijos inf.

Dėkojame

mūsų pre-numeratoriams:

p.S.Kerui iš Kanados- 81 USD; p.Viliui Bražėnui iš JAV- 50 USD.

BALF-o Centro val-dybai, paaukojusiai 5000 USD.

ILSÉKITĖS RAMYBĖJE

Kostas Kažemeckas

1906 - 1994

Liepos 26d. Telšiuose mirė politinis kalinas Kostas Kažemeckas.

Velionis gimė 1906m. Rokiškio raj. Juodupės apskr. Jutkių k. Tarnavo Lietuvos kariuomenėje, paskui ištraukė į partizaninį judėjimą, buvo ryšininkas. 1947m. liepos 30d. jis suėmė.

Į Lietuvą grįžo 1953m. Palaidotas Rokiškyje, savo téviškėje. Išsėkis ramybėje.

Emilia Zinkevičienė

1908 - 1994

Birželio 29d. Telšiuose mirė tremtinė Emilia Dubnikaite-Zinkevičienė.

Velionė gimė Biržų apskrities E.Zinkevičienė užaugino 5 vaikus. Labai mylėjo Dieva, žmones ir tėvynę Lietuvą. Tokia buvo viena jos šeima. Puoselėjo grožį, buvo puiki audėja, augino gėles. Palaidota Biržų raj. Mickūnų kapinaitėse, šalia vyrų Juozzo Zinkevičiaus, buvusio Lietuvos savanorio, tremtinio. Tebūnie lengva jiems Lietuvos žemelė.

Jonas Račys

1914- 1994

Gimė Marijampolės apskr. Adomiskio k. Teisininkas, išsilavinimas aukštasis. Areštuotas 1951m., nuteistas 25 metams. Kalėjo Uralo ir Taišeto lageriuose. Peržiūrėjus byla, bausmė buvo sumažinta. Į Lietuvą grįžo 1958m. Užaugino du sūnus. Grįžusiam pagal specialybę dirbtį neleido, dirbo buhalteriu.

Palaidotas Romainių kapinėse.

Adolfas Dilys

1928 - 1994

Adolfas Dilys gimė liepos 21d. Biržų apskr. Paberžės valsč. Juodašių k. ūkininkų šeimoje. Jo tėvas Petras buvo valsčiaus viršaitis ir Lietuvos Respublikos Seimo narys. Baigęs Gulbinų Paberžės pradžios mokyklą, išstojo į Biržų gimnaziją. 1948m. pradėjo studijuoti veterinarijos akademijoje, bet buvo pašalintas dėl socialinės kilmės. Dirbo Vilniaus apskr. Paberžės valsč. Pavarpių k. pradinėje mokykloje. Sovietų valdžios nuolatos persekiojamas, kartu su svainiu ryžosi begti į Švediją. 1949m. liepos 10d. juos sučiupo į jūroje. Už "tėvynės išdavinimą" nuteistas 25 metams katorgos. Kalėjo Kazachstano Kengyro lageryje, sunkiai dirbo statybose. 1954m. A.Dilys su kitais tautiečiais dalyvavo stambiam Kengyro polit. kalinių sukilime. Sukilimas buvo numalsintas karine jėga. Sukilimo metu susipažino su tuo paties likimo lietuvaite Marcele Pupiūte, kilusia nuo Kazlų Rūdos. Marcelė kartu su tėvais ir seserimi buvo ištremta į Tumenės sritį. Pabėgo iš tremties, buvo suimta ir nuteista. Išėjės iš lagerio vedė į 1956m. grįžo į Lietuvą.

Dilai apsigyveno Kaune. A.Dilys dirbo "Metalo" fabrike inžinieriumi. Dirbdamas 1977m. baigė Kauno politechnikos institutą.

Atgimimo metais Adolfas ir Marcelė buvo išrinkti į Politinių kalinių sajungos Kauno skyriaus tarybą. Adolfas aktyviai dalyvavo Sajūdžio veikloje.

Velionis paliko žmoną, sūnus Kestutį, Vytautą, vaikaičius. Bendro likimo draugai, artimieji ir bendradarbiai visada prisimins velionį kaip tvirtų išitikinimų pilieti, geros širdies žmogų, šviesų optimizmą, skleidusį patriotą.

Velionis palaidotas Petrašiūnų kapinėse. Tebūnie lengva jam Lietuvos žemė.

Likimo draugai, bendradarbiai, artimieji

TREMINTINYS

1994m. spalio 7 d. Nr. 25 (130) SL289.

Mūsų adresas: Laisvės al. 39,
3000 Kaunas, tel. 20 95 30

Vyr. redaktorė Vanda Poderytė

Maketavo Rasa Černeviciūtė. Spaustine valst. "Aušros" spaustuvė, Vytauto pr.25, Kaunas. Ofsetinė spauda, 2 sp. lankai. Tiražas 6000. Užs. Nr. 3043

koresp.. Edmundas Simanaitis
lit. red.: Danutė Bartulienė, Irma Žukaitėkorekt.: Audronė Kaminskienė
tech.red.: Vesta Milerienė [Kaina 45ct]

"Tremtinis" lūkrastystė dažniausiai spaustinėmos archyvinės nuotraukos, todėl spaustuvei dėl jų kokybės pretenzijų neturime